

SDAM

Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi

KÜRT SORUNUNDA “ÇÖZÜM” UMUDUNDAN ÇATIŞMA ORTAMINA

KASIM 2015

KÜRT SORUNUNDA “ÇÖZÜM” UMUDUNDAN

ÇATIŞMA ORTAMINA

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
SUMMARY	ii
PUXTE	iii
GİRİŞ	1
1. “ÇÖZÜM SÜRECİ”NİN GELİŞİM SÜRECİ	2
1.1. Kürt Sorunu ve Çatışma Sürecinin Tarihî Arka Planı ve AK Parti Öncesi “Çözüm” Arayışları	2
1.2. AK Parti Dönemi “Çözüm” Girişimleri	4
2. “ÇÖZÜM SÜRECİ”NİN TARAFLARI VE AKTÖRLERİ	6
2.1. Sürecin Açık ve Gizli Tarafları/Aktörleri	6
2.2. “Çözüm Sürecinin” Asıl Mimarı Kim?	7
2.2.1. Devlet ya da Hükümet	7
2.2.2. İstihbarat Bürokrasisi	8
2.2.3. Abdullah Öcalan	9
2.2.4. DTK-BDP ya da HDP	10
3. “ÇÖZÜM SÜRECİ”NİN TARAFLARININ VE ÇEŞİTLİ TOPLUMSAL KESİMLERİN SÜREÇTEN BEKLENTİLERİ	10
3.1. Devletin ve Hükümetin Beklentileri	11
3.2. PKK’nin Beklentileri	11
3.2.1. KCK ya da Kandil	11
3.2.2. İmralı ya da Öcalan	12
3.2.3. PKK Diasporası	12
3.3. Sermaye Çevrelerinin Beklentileri	13
3.4. Geniş Halk Kitlelerinin Beklentileri	13
4. “ÇÖZÜM SÜRECİ”NİN “YOL KAZALARI”	13
4.1. Habur Olayı	14
4.2. KCK Operasyonları	14

4.3.	Oslo Görüşmelerinin Kamuoyuna Sızdırılması	14
5.	2013 SONRASI “ÇÖZÜM”/ATEŞKES SÜRECİNDE YAŞANANLAR	15
5.1.	PKK’nin Gençlik Yapılanması: YDG-H’ın Devreye Sokulması	16
5.2.	İnfazlar ve Sindirme Operasyonları	16
5.3.	Suriye İç Savaşı ve Kobani Kuşatması	17
5.4.	“6-8 Ekim Olayları” ve Yaşanan Vahşetler	18
6.	“ÇÖZÜM SÜRECİ”NİN ÖLÜM SÜRECİNE DÖNÜŞÜMÜ YA DA “NEVROZ SİHRİNİN” SONA ERMESİ	19
6.1.	PKK Mensuplarının Sınır Dışına Çekilmemeleri ve Silahların Bırakılmaması	19
6.2.	Dolmabahçe Mutabakatı	20
6.3.	Başkanlık Tartışması	20
6.4.	“7 Haziran 2015” Genel Seçimleri	20
6.5.	Çatışmaların Yeniden Başlaması ve Sürecin Buzdolabına Alınması	21
6.6.	Hükümetin Milliyetçi Söyleme Yöneleceği Kaygısı	21
6.7.	“Çözüm Süreci”nin Durmasına Kim Neden Oldu?	21
6.8.	Çatışmaların Kent Merkezlerine Taşınması	22
	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	23

ÖZET

Kürt Sorunu konuşulurken tarihi süreçte yaşananlar göz ardı edilemez. Sorunun ortaya çıkışı, ideolojik arka planı ve bazen siyasi çıkışlarla kördüğümeye dönüşmesi üzerinde durulmalıdır. Kürt sorununun kimi dönemlerde PKK'den dolayı silahlı çatışma ile birlikte zikredilmesi sorunun karmaşıklığını arttırmış, devletin içindeki kirli yapılanmalar “rutinin dışına çıkarak” sorunun büyümesine katkıda bulunmuşlardır.

Otuz yılı aşkın bir süredir devam eden ve on binlerce kişinin hayatını kaybetmesine, büyük maddi kayıplara ve toplumsal travmalara neden olan silahlı çatışmanın durdurulması elbette ki öncelikli konudur. Bununla birlikte “Kürt sorunu” konusunda inkârcı politikaların sonuç vermediğinin artık görülmesi gerekmektedir.

Turgut Özal, cumhurbaşkanlığı döneminde “çözüm”den söz etmiş ancak görev süresini bitirmeden hayatını kaybetmiştir. Sonraki müdahaleler, derin devlet yapılanmalarının sorunu içinden çıkılmaz bir hâle getiren eylemlerinin yaşandığı bir döneme yol açmıştır. Ak Parti iktidarı ile birlikte sorunun çözümü ciddi bir şekilde gündeme alınmış ama sürecin şeffaf olmayışı ve yer yer tarafların farklı ajandalara sahip olması başarı şansını azaltmıştır. Hâlihazırda süreç dondurulmuş ve çatışmasızlık iki taraflı olarak bitirilmiştir.

Çözüm için ortaya çıkan kişi ve kurumlar, soruna etnik temelli devlet zihniyetinden kurtulup “insani haklar” çerçevesinde yaklaşmadıklarında sadece sorunu ötelemiş ve yer yer görmezden gelerek kronik bir hâl almasına sebep olmuşlardır. Coğrafyamızdaki karmaşa, yerel ve bölgesel dönüşümlerin soruna etkileri, konunun taraflarının samimiyeti de çözümde mesafe alınmasını önleyen etkenler olarak belirlenmelidir.

Yanlış ve doğrularıyla sorun ortaya konmalıdır. Çözüm için siyasi ve ekonomik rantiyeye peşinde olanların ve güç odaklarına hizmet eden tiplerin devreden çıkarılması hayati derecede önemlidir. Silahlı bir örgüt olan PKK'nin silahtan arındırılması görüşmelerine “Kürt Sorunu” ile ilgili konuların eklenmesinden ve insani hakların verilmesinin bu örgütün silahı bırakmaya endekslenmesinden vazgeçilmelidir.

Çözüm için halkları bir arada tutan İslamî değerlere daha sık vurgu yapılmalıdır.

SUMMARY

All events in the historical process can not be ignored when discussing Kurdish problem. It should be emphasized on the emergence of the problem, its ideological background and sometimes coming to the impasse by political downs. The Kurdish issue has been mentioned with the PKK's armed conflict in some periods, so it caused an increase in the complexity of the problem. And the dirty structures in the government have contributed to the growth of the problem by "get out of the routine".

It is priority issue that the armed conflict continued for over thirty years, and caused to lose tens of thousands of people lives, huge financial losses and social trauma must be stopped. However, it should be known that the denial politics do not give us any result about the Kurdish issue.

Turgut Ozal mentioned on 'solution' during his presidency; however, he lost his life before completing his task duration. Next interventions are a period that caused to structure a deep state. By the deep structure the situation came to a conflict and riots in the community. By the AK party, the solution of the problem was taken seriously on the agenda; however, it could not be successful as the lack of the clear process and sides who have different agendas. Currently, the process was stopped for a while and the conflict was mutual finished.

The people and institutions out for solution just relayed the problem and caused to be a chronic situation of the problem by ignoring some points as they did not approach the problem in the frame of "Human rights" without getting rid of the mentality of ethnic-based state. Confusion in our geography, the effects of local and regional transformation, the sincerity of the parties should be identified as factors that prevent the subject from receiving solution.

The problem should be revealed with right and wrong ways, It is so important for the solution that the political and economic rentiers and people serving to main powers have to be deactivated. "The Kurdish solution" subjects should not be added to the view of disarm for PKK which is an armed organization and The recognition of human rights should not be indexed to disarm of PKK.

For the solution, the Islamic Values that hold all societies together should be more emphasized.

PUXTE

Dema li ser Pirsgirêka Kurd bê axavtin tiştên ku di pêvajoya dîrokî de qewimîne meriv nikare piş guh bike. Derketina Pirsgirêkê, bingeha wê ya îdeolojîk û bi tevgerên siyasî çawa girêhişk bûye divê li ser van mijara tevan bê sekinandin. Ji ber ku Pirsgirêka Kurd hinek deman bi şerê çekdarî a PKKê re hatiye ser ziman tevliheviya Pirsgirêkê zêdetir bûye, saziyên qirêj yên di nav dewletê de “bi derketina dervî halê adetî” di mezinbûna Pirsgirêkê de bûne xwedî rol.

Helbet mijara yekem ev e ku şerê çekdarî ya ji sî salî vir ve ye didome û bûye sedemê mirina bi dehhezaran kesan, xisarên maddî yên mezin û lerzeke civakî êdî bidawî bibe. Digel vê yekê divê êdî bê dîtin ku polîtîkayên înkare yên di mijara “Pirsgirêka Kurd” de tu encam nadin.

Turgut Ozal, di dema serokkomartiya xwe de behsa “çareseriyê” kiriye lê beriya ku wezîfa xwe bidawî bike jiyana xwe ji dest daye. Destdirêjî û mudaxeyên vê dawiyê, bûye sedemê heyameke ku saziyên dewleta kûr Pirsgirêkê xistine halekî ku jê derketin ne pêkan e. Bi desthilatdariya Ak Partî çareseriyê Pirsgirêkê bi awayekî giranbe hat rojevê lê belê ji ber ne şefafbûna pêvajoyê û ji ber ajandayên hêlan di gelek mijaran de ji hev cuda bûn îhtîmala biserketîna kêm bû. Vêgavê pêvajoyê hatiye sekinandin û sekna şerê çekdarî ji alî herdu aliyan ve jî hatiye bi dawî kirin.

Sazî û kesayetên ji bo çareseriyê derketine holê, ji ber ku xwe ji nêrîna dewleta bi bingeha netewî xilasnekirine û bi awayê mafên însanî li pirsgirêkê nenihêrtine, pirsgirêkê taloq kirine û gelek cara ji nedîtinê hatine û bi vî awayê bûne sedem ku pirsgirêk ketiye rewşekî kronîk. Tevliheviya li erdnîgariya me û bandora guherînên herêmî û mehellî û dilsoziya aliyan wek mijarên ku bandora wan li ser çareseriyê heye divê bîn tespîtkirin.

Divê bi xeletî û rastiyê xwe pirsgirêk li holê bê raxistin. Ji bo çareseriyê dûrkirina kesayetên ku li pey menfe’eta sîyasî û aborîne û ji hêzên kûr re xizmetê dikin gelek girîng e. Divê mijarên di derbarê Pirsgirêka Kurd de di hevdîtinên çekdanîna PKKê de neyên ziman û dayîna mafên însanî divê bi çekdanîna rêxistinekî ve neyên girêdan.

Ji bo çareseriyê divê pirtir li ser girîngiyên Îslamî yên ku gelan bi hev ve girêdidin bê sekinandin.

GİRİŞ

Hükümet erkânı tarafından önce “demokratik açılım”, daha sonra “milli birlik ve kardeşlik projesi”, son olarak ise “çözüm süreci” diye adlandırılan; Kürt sorununu çözmeye ve 30 küsur yıldır devam eden çatışma atmosferini bitirmeye yönelik girişimler, yakın dönem Türkiye siyasetini ve kamuoyunu önemli ölçüde meşgul eden konuların başında gelmektedir.

2002 yılından beri tek başına iktidar imkânına sahip olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Türkiye’nin gelecekte bölgesel ve küresel bir aktör haline gelebilmesinin önünü açacak hususlardan birinin “Kürt sorununu” kalıcı bir çözüme kavuşturmak olduğunu görmektedir. Ancak muhatap seçiminde yalnızca elinde silah bulunan unsurların tercih edilmesi, bir yandan Kürt sorununu çözme iradesinin sorgulanmasına diğer yandan soruna yeni boyutların eklenmesine sebebiyet vermektedir. Kökü yüzyıllara uzanan Kürt sorunu ile onun problemlili bir sonucu niteliğinde olan PKK’nin 30 yıllık şiddet pratiğini birbiriyle eşdeğer görmek, yapılması tasarlanan -kısmen de uygulamaya geçirilen- girişimlerden beklenen neticelerin elde edilmesini imkânsız hale getirmektedir.

2005 yılında niyet beyanı olarak ortaya konulan “çözüm” iradesi, 2009 yılına gelindiğinde somut bir açılım hamlesine dönüşmüştür. 2011 yılında ise, çatışmalarla kısmen geri plana çekilen süreç, 2013 yılı itibarıyla “geri dönülemez” olarak ifade edilen bir yola girmiştir. Fakat 2015 yılının yaz aylarında şehir ve ilçe merkezlerini de kapsayacak şekilde çatışmalar beklenenin aksine tekrar başlamıştır. Sürecin bu noktaya nasıl ve neden geldiği çeşitli tartışmalara ve spekülasyonlara konu olmaya devam etmektedir.

Analizimizde, “çözüm” umudundan tekrar çatışma atmosferine evrilen “çözüm sürecinin” tarihî serüveni, gelişim süreci, aktörleri/tafırları, yol kazaları, problematik yönleri ve yeniden nasıl devreye sokulması gerektiği gibi hususlar birçok açıdan ele alınıp irdelenmektedir.

1. “ÇÖZÜM SÜRECİ”NİN GELİŞİM SÜRECİ

1.1. Kürt Sorunu ve Çatışma Sürecinin Tarihî Arka Planı ve AK Parti Öncesi “Çözüm” Arayışları

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gerçekleşen merkezileşme politikaları, asırlarca Osmanlı idaresi altında varlığını sürdüren Kürdistan Bölgesi'nin belirli sıkıntılarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Söz konusu sıkıntılar merkezi hükümete yönelik bazı isyanlara sebebiyet vermiştir. Böylelikle Kürt sorunu yüzyıllar sürececek bir realite olarak varlık sahnesine çıkmıştır. Ancak Kürt sorununun asıl olarak belirginleştiği dönem cumhuriyet sonrası dönemdir. Türkiye’de cumhuriyetin ilanından sonra devlet, tek bir ulusun hâkimiyeti esasına göre dizayn edilmiştir. Bu tekçi anlayışın doğal bir sonucu olarak tüm farklılıklar ret, inkâr ve asimilasyon politikalarına maruz bırakılmıştır. Söz konusu uygulamalardan en fazla mağdur edilen ise Kürt halkı olmuştur. Zira Kürtler, nüfus olarak bir bölgede yoğunlaşmış ve esen sert modernizm rüzgârlarına rağmen kültürel özelliklerini muhafaza edebilmiştir. Tek tip bireyler inşa etmeyi amaçlayan Kemalist Ulus-Devlet yapılanması, Kürtleri hem etnik kökenlerinden hem de Batılılaşmaya karşı direnen İslamî yönlerinden ötürü cezalandırmaya girişmiştir.

Cunhuriyetin ilk yıllarındaki Şeyh Said, Dersim, Zilan ve Koçgiri gibi vakalardan sonra yaşanan ve kimi zaman on binlerle ifade edilen katledilişleri, 1970 yılı sonrası kırsal kesimlere yönelik komando baskınları izledi. Kürtler, insanlık dışı muamelelere maruz bırakıldı. 1980 darbesi sonrası başta Diyarbakır Askeri Cezaevi olmak üzere bölgede yaşatılan ağır travmalar da eklenince, PKK gibi ulusalcı sol bir örgütün güçlenmesinin zemini oluştu. Bir “derin” akıl, Kürtlerin PKK tarzı bir yapılanmaya destek vermesi için gerekli olan bütün imkânları hazırlamış oldu.

Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi-PKK), ilk kurulduğunda isminden de anlaşıldığı gibi Kürt coğrafyasına yönelik bir örgütlenmeyi hedeflemekteydi. Ancak hareketin Marxist-Leninist bir ideolojiye sahip olması ve bu doğrultuda kullandığı siyasal söylemler tipik bir “Türk solu” karakteri taşımaktaydı. “Devrimci şiddeti” esas alan örgüt, devlete karşı silahlı eylemlere başlamadan önce çoğunluğu sol ideolojiye mensup Kürt grupları tasfiye etme girişiminde bulundu. Söz konusu örgütlerin, PKK ile hem ideolojik olarak akraba olması hem de “Kürtçü” karakterleri, sonucu değiştirmeye yetmedi. Zira örgüt,

devletin de görmezden gelmesi sonucu bölgede “tartışılmaz otorite” konumuna gelmeyi amaç olarak benimsemişti. PKK’nin Türkiye Kürdistan’ında “rakip” olarak gördüğü çok sayıda kişi ya öldürüldü ya ülkeyi terk etti ya da PKK’ye boyun eğmek zorunda kaldı.

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra PKK, ülke dışında siyasi ve askeri örgütlenmesine devam etti. Birkaç yıllık baskı dönemi sonrasında ise eylem hazırlıklarına başladı. 1984 yılında, Siirt’in Erüh ilçesinde PKK’nin devletin güvenlik görevlilerine yönelik ilk silahlı eylemi, yıllarca devam edecek olan şiddet sarmalının ilk kıvılcımını yaktı. Sonraki yıllarda içeriden ve dışarıdan kaynaklanan nedenlerle PKK bölgede gelişme ve güçlenme imkânı buldu.

1990’lı yıllara gelindiğinde, devlet güçleri ve PKK arasındaki çatışma etkisini daha fazla gösterdi. Buna karşın, ülkenin darbe sonrası ekonomik açıdan olumlu bir ivme yakalaması ve dünyadaki neo-liberal politikalarla uyum gösterebilmesi için PKK ile yürütülen çatışmanın son bulması yönünde bir kanaate sahip olan dönemin önemli siyasi figürü Turgut Özal, bazı şeylerin tartışılması gerektiğinden yola çıkarak “çözüm”den söz etmeye başladı. Turgut Özal’ın başbakanlıktan cumhurbaşkanlığına geçerken “çözüm” için tasarladığı projenin; Irak Kürdistanı’nı da içeren “başkanlık ile yönetilen federatif bir sistem” olduğu, bu nedenle de kendisinden sonra siyaseten daha pasif bir isim olan Yıldırım Akbulut’u ANAP’ın başına getirdiği kamuoyunda sık sık gündeme getirildi. Turgut Özal, ekonomik gelişmelere ve kalkınmaya odaklı bir siyaset takip ettiği için güvenlik bürokrasisinin oldukça yüksek meblağları bulan harcamalarının bir tür kara delik haline geldiğini görmekte ve bunun önüne geçmenin de ancak çatışmasızlık süreciyle mümkün olabileceğine inanmaktaydı. Özal’ın bu kanıya varmasında, etrafında öbeklenmiş eski tüfek solcu “neo-liberal” çevrelerin de etkili oldukları ileri sürülmektedir.

Turgut Özal, cumhurbaşkanlığı süresini tamamlayamadan hayatını kaybetti. Kalp krizi ve zehirlenme söylentileri arasında Süleyman Demirel, cumhurbaşkanlığı makamına oturdu. Süleyman Demirel’in cumhurbaşkanlığı dönemi, kirli çatışma ortamının zirveye çıktığı, güvenlik bürokrasisinin sorgulanamazlığının iyice tescillendiği bir dönem oldu. Bu süreçte paralel, devletin “derin” simalarından Doğu Perinçek ve Yalçın Küçük gibilerinin yönlendirmesi ile PKK’nin o dönemlerde Türkiye Kürdistan’ında dindar kesimlere yönelik saldırılarda bulunması, dindar kesimlerle PKK arasında bir çatışma ortamı oluşturdu. PKK, bu ortamda ağır kayıplar verdi.

PKK'nin gerileme süreci, örgüt lideri Abdullah Öcalan'ın MOSSAD-CIA ortak operasyonu ile Kenya'da yakalanıp Türkiye'ye teslim edilmesiyle zirveye ulaştı. Kimileri operasyonun asıl gayesinin PKK'nin uluslararası güçler tarafından kendi gelecek projeksiyonları doğrultusunda kontrol altına alınması olduğunu söylerken; kimileri ise, Öcalan'ın teslim edilmesiyle Refah-Yol hükümetinden sonra Bülent Ecevit'e popülerlik ve prestij kazandırma amacı taşıdığını iddia etmekteydiler. Esasında sorununun "esrarengizliğini", Bülent Ecevit'in koalisyon hükümeti dağıldıktan sonra yaptığı "Öcalan'ı neden bize teslim ettiler, anlayamadım" açıklaması yeterince göstermektedir.

Cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik krizlerinden biri sayılan 2001 krizi sonrası yapılan seçimde, seçim öncesi koalisyon ortağı olan üç partinin de baraj altında kalması ve AK Parti'nin tek başına iktidar olanağına erişmesi, yeni bir dönemin başlangıcını teşkil etti. Ancak ekonomik alana ağırlık veren ve bununla beraber çok sayıda vesayet odağıyla mücadele etmek zorunda kalan Ak Parti iktidarının "muktedir" hale gelmesi, 2007 yılında ikinci kez iktidara gelmesinden sonra mümkün oldu. Devletin istihbarat birimleri aracılığıyla PKK ve İmralı'da hükümlü olan lideri Öcalan ile görüşmeler de Ak Parti iktidarının ikinci dönemine denk gelmektedir.

1.2. AK Parti Dönemi "Çözüm" Girişimleri

Abdullah Öcalan'ı Suriye'den çıkmaya zorlayan sebep Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) açık bir şekilde Suriye yönetimine yönelik savaşı gündeme getirmesiydi. Bununla beraber, Avrupa'nın PKK'ye karşı tavır alması ve bazı faaliyetlerini yasaklaması da, örgüt açısından zor bir dönemin habercisi gibiydi. Sonradan PKK liderinin gittiği hiçbir ülkede tutunamaması ve hatta Komünist Parti'nin iktidarda olduğu İtalya'nın bile Öcalan'a sahip çıkamaması dengelerin değiştiğini ortaya koyuyordu. Bu koşullar altında Öcalan, Türkiye'ye teslim edildi. Daha sonraki süreçte Öcalan, idam edilme korkusuyla devlet yetkililerinin isteği doğrultusunda örgütüne sınır dışına çekilme ve eylemsizlik talimatı verdi. Türkiye'nin İran, Irak ve Suriye yönetimleri ile iyi ilişkiler geliştirmesi, Yunanistan ile çözümü gündeme alması gibi etkenler de PKK'nin strateji değişikliğine gitmesine neden oldu.

3 Kasım 2002 genel seçimleriyle tek başına ülkenin yönetimini eline alan AK Parti, iktidarının ilk döneminde enerjisini daha çok geniş halk kitlelerinin yaşam koşullarında iyileştirmeler yapmaya sarf etti. Siyaseten de, ülke içerisinde vesayet odaklarıyla direk karşı karşıya gelmemeye, ülke dışında ise Avrupa Birliği tam üyeliği gibi hedeflere yönelmeye

gayret gösterdi. Ancak bu dönemde Kürt sorunu bağlamında “çözüm sürecinin” de -söylemsel düzeyde olsa da- ilk işareti geldi. 2005 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Diyarbakır mitinginde Kürt sorununu sahiplenmesi ve “çözüm” iradesi göstereceğinin sinyallerini vermesi olumlu bir hava oluşturdu. Bu söylemin gerçekleşmesinde AK Parti’nin Türkiye’nin geleceğine yönelik “genleşme” ideallerinin payının bulunmasıyla birlikte, PKK’nin bazı güç odakları tarafından 2004 yılında tekrar silahlı eylemlere girişmesinin de etkisi bulunmaktaydı. Ayrıca AK Parti’nin ilk dönem iktidarının -özellikle basın üzerinde ve dış dünyadaki imaj açısından etki gücü yüksek- bileşenlerinden olan liberal-sol kesimlerin teşvikleri de oldukça etkili oldu.

2009 yılına gelindiğinde, AK Parti “Ergenekon Operasyonları” ile ülke içindeki vesayet odaklarının üzerine gitmeye başlamıştı. Aynı zamanda Batı dünyası, Avrupa’ya gidecek doğal gaz gibi enerji kaynaklarının güvenli bir şekilde nakledilmesi için PKK’nin silahsızlandırılmasına yeşil ışık yakmaya eğilim göstermeye başladı. Zira PKK’nin eylemlerini sürdürmesi, çatışma alanlarından geçecek enerji boru hatlarının güvenliğini riske edecekti.

İç ve dış konjonktürün müsait olmasıyla AK Parti önce “Kürt Açılımı” ya da “demokratik açılım”, daha sonra ise -milliyetçi tepkilerin de tesiriyle- “milli birlik ve kardeşlik projesi” adı altında bazı girişimlerde bulundu. 2013 yılında ise, “çözüm süreci” kavramsallaştırmasına gidildi. Süreç kapsamında değişik dönemlerde Kürtçe TV, Kürtçe seçmeli ders, alfabede değişiklik, andımız gibi uygulamaların kaldırılması vb. adımlar atıldı. Ancak söz konusu girişimlerin kısa, orta ve uzun vadede detaylı bir şekilde planlanmamış olmasının yanında, Kürt sorununu ile PKK’nin silahsızlandırılması/siyasete dâhil edilmesi hususlarının hiçbir ayırımı tabi tutulmadan ele alınması, “çözüm sürecinin” sakat doğmasına yol açtı. Hem hükümet hem de PKK, Kürtlerin temel insani haklarını ellerinde rehin tutarak bir pazarlık konusu haline getirdi. Ayrıca hükümetin Kürtlerin “tek siyasi temsilcisi” olarak PKK’yi muhatap alması da örgüt açısından yeterli bulunmadı. Her şeye rağmen PKK, süreci kendisinin tasfiyesine yönelik hamleler olarak okudu, açıktan olmasa da Rusya ve İran ekseninin ve 2010 sonrası İsrail’in desteğiyle direnç gösterdi. Bölgede alternatifsiz egemen güç olmanın zeminini oluşturmaya dönük çalışmalarda bulundu. Bu bağlamda, ileriki bölümlerde daha detaylı ele alınacağı üzere, bazı yol kazaları yaşandı/yaşatıldı. Böylelikle AK Parti’nin “çözüm süreci” tasavvuru istediği doğrultuda ilerleme kaydedemedi.

2. “ÇÖZÜM SÜRECİ”NİN TARAFLARI VE AKTÖRLERİ

2.1. Sürecin Açık ve Gizli Tarafları/Aktörleri

“Çözüm sürecinin” esas amacının Kürt sorununu nihai bir çözüme kavuşturmak olduğu varsayılırsa -ki tarafların beyanları bu doğrultudadır-, doğal olarak muhatapların ve “çözümün” bir tarafının Kürt halkının tamamını temsil edebilecek nitelikte olması gerekir. Ancak yukarıda değinildiği üzere, hükümet “çözüm sürecini” başlattığı dönemden itibaren bu hususu ciddi anlamda ihmal etmiştir. Kürt sorununun sadece bir asayiş sorununa indirgenmesi, kelimenin tam anlamıyla kolaycı bir yaklaşım sergilemektir. Şüphesiz ki, Kürt sorununun PKK özelinde bir çatışma ve dolayısıyla güvenlik zemini vücut bulmuştur. Bu konuda da muhatap doğal olarak PKK’nin kendisi olmak durumundadır. Fakat Kürtlerin temel haklarının da PKK’nin silahına endeksli hale getirilmesi, sorunun çözümlenmesinden ziyade daha karmaşık bir yapıya bürünmesiyle sonuçlanmıştır.

“Çözüm sürecinin” ideal olarak yürütülmesi gereken format bir yana bırakılacak olursa; geçen dönemlerde sürecin bir tarafı, devlet nezdinde ve Recep Tayyip Erdoğan’ın şahsında AK Parti iktidarındır. Sürecin ikinci tarafı ise, PKK ve bileşenleridir. Burada “bileşenlerinin” zikredilmesinin önemli nedenleri mevcuttur. Zira AK Parti iktidarı, Erdoğan liderliğinde yekvücut bir görünüm arz ederken, PKK tarafı birbirini zaman zaman -bilinçli taktiksel hamleler söz konusu olsa bile- tekzip eden bir görünüm ortaya koymaktadır.

PKK, Öcalan’ı örgüt lideri olduğu için olağan olarak sürecin taraflarından biri olarak kabul etti ancak devletin beklentisi Öcalan’ı ikinci bir taraf olarak değil asıl ve tek muhatap olarak almaktı. Devlet, örgüt üzerinde güçlü bir etkisi olduğuna inandığı Öcalan’ı kontrol ederek süreci yürütme niyetindeydi. PKK, buna karşılık “kontrollü kaos” yöntemini kullanarak etkili eylemlere girişti ve “yerel birimlerin inisiyatifi” diyerek Öcalan’ın olaya çok da hakim olmadığını göstermeye çalıştı. Örgüt 15 yıl önceki örgüt değildi ve içinde Amerika’nın, Almanya’nın, İran’ın vb. güçlerin eli bulunan, eleman bulmakta fazla zorlanmayan ve istendiği anda konvansiyonel bir silah olarak kullanılabilen bir yapıya bürünmüştü. Nevroz çağrıları havada kalan Öcalan’ın konumunu daha fazla tartışmaya açtırmak istemeyen devlet, bu kez de Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)/Halkların Demokratik Partisi (HDP)’nin alanının genişletilmesine ve muhatabiyet noktasında aktörlerden biri olmasına karar verdi. Ancak bu husus da yeni problemler oluşturdu. Zira HDP üzerinden

Türkiye'nin iç siyasetini dizayn etmeye girişen uluslararası egemen güç odakları, AK Parti'nin "Türkiyelileşmiş" HDP tasarımının sınırlarını aşacak şekilde sahaya sürülmesine olanak tanıdı. Nitekim Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'ın HDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş ile ilgili sözleri düşündürücü mahiyettedir: "Kırk yıllık siyasetçiyim. Kimin proje olup olmadığını bilirim." Böylece aslında sürecin taraflarının görünenlerden ibaret olmadığını, masada gizli tarafların bulunduğu aşikâr oldu. Oslo görüşmelerinde "yabancı bir aracı ülkenin" mevcudiyeti de bu duruma işaret etmekteydi. Ayrıca ateşkesin denetlenmesi açısından PKK tarafından ısrarla "uluslararası gözlemci" istenmesi de bu anlamda "taraf enflasyonunu" göstermektedir.

2.2. "Çözüm Sürecinin" Asıl Mimarı Kim?

Çözüm sürecini kimin başlattığı, eş deyişle sürecin asıl mimarının kim olduğu önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Özellikle halkın sürece olan yoğun desteği ve başarıya ulaşma ihtimali, söz konusu hususu tarafların "bol kazançlı" bir unsur olarak değerlendirmelerine yol açmıştır. Erdoğan'ın, "Elimizi değil tüm gövdemizi taşın altına koyuyoruz" ya da "Siyasi hayatıma mal olsa da, baldıran zehrini içmek gerekse de" minvalinde sarf ettiği sözler ile Demokratik Toplum Kongresi (DTK)-HDP çevresinin "Barışı Öcalan ve Kürt siyasi hareketi gerçekleştirdi" şeklindeki beyanları iki tarafın da sürecinin mimarı olarak görülme istediğini ortaya koymaktadır. Şimdi bu duruma taraflar açısından daha yakından bakalım:

2.2.1. Devlet ya da Hükümet

Devletler, bekasını temin etmek; hükümetler ise, siyasi kazanç sağlamak için göreceli bir sükûnet ve istikrardan yanadırlar. Ancak amaçlanan istikrarın nasıl ve hangi yöntemler ile gerçekleştirileceği hususunda ayrışma baş göstermektedir. Devletler, istikrara tehdit olarak gördükleri unsurların doğrudan tasfiyesi için girişimde bulunurlar. Talepler konusunda ise, genellikle kuşkucudurlar ve statükocu/muhafazakâr bir yerde durmaktadırlar. Bu açıdan devletin çözümden anladığı ile halkın ya da hükümetlerin anladığı genellikle aynı muhtevaya sahip olmamaktadır. "Çözüm süreci" özelinde de, devlet yıllarca tasfiyeci/statükocu yaklaşım sergilemiştir. Turgut Özal'ın çözümü gündeme getirdikten sonra ani ve şüpheli ölümü, devletin çözüme yönelik direnç gösteren refleksinin devreye girdiği iddialarını beraberinde getirmiştir.

Sistem tarafından uzun yıllar mağdur edilmiş bir siyasi çizgiyi temsil eden AK Parti hükümeti de, nitekim devletle kısmen de olsa hesaplaşmadan ve devletin statükocu kanadını geriletmeden “çözüm”den söz edemedi. Daha sonra değişime tabi tutulan istihbarat birimleri devreye sokularak silahlı çatışma sürecinin bitirilmesi için bir irade ortaya konuldu. Bunun için de İmralı’da etkin olan ve sonradan darbe davalarından yargılanan askerlerin devreden çıkarılması sürecinin tamamlanması beklendi. Sorunun istihbarat yetkilileri aracılığıyla çözülmeye çalışılması, özellikle toplumun milliyetçi reaksiyonlarından tam anlamıyla emin olunamamasından da kaynaklanmaktaydı. Öcalan’ın, istihbarat bürokrasisi ve hükümet hakkında olumlu görüşler belirtmesi, hükümet kanadında “çözüm” dair umutların oluşmasına neden oldu. Bundan yola çıkılarak yasal düzenlemelere, akil insanlar topluluğunun oluşturulmasına, ortak metinler üzerinde müzakere edilmesi aşamalarına geçildi.

Siyasi ortam ve dengeler göz önünde bulundurulduğunda iktidar tarafından güçlü bir irade ortaya konulmadan sürecin başlayamayacağı veya başlasa da devam ettirilemeyeceği açıktır. Bunun için de tek parti iktidarı ve güçlü bir liderlik önemli bir avantaj sağlamaktadır. Bu bağlamda, Erdoğan’ın güçlü liderliği ile AK Parti iktidarının “çözüm sürecinin” önde gelen aktörü olduğunu söylemek mümkündür.

2.2.2. İstihbarat Bürokrasisi

Dünyanın hemen her yerinde istihbarat örgütleri, kendilerini hükümetlerin üzerinde görür ve bazen ülke çıkarlarının korunması adına hükümet politikalarına aykırı işler yapabilirler. İstihbarat örgütlerinin hükümetlerle eşgüdüm içinde çalışması, genellikle aynı ideolojik çizgiye mensup olmalarıyla gerçekleşebilmektedir.

Türkiye’de Milli İstihbarat Teşkilatı’nın (MİT) tüm askeri darbelerden önceden haberdar olmasına rağmen bunu hükümete haber vermemesi ve darbelerden sonra cuntacılarla beraber çalışması, hem ideolojik birliktelik hem de MİT yöneticilerinin büyük oranda askerlerden oluşmasıyla izah edilebilir. MİT’in ilk sivil yöneticisi ise, Turgut Özal tarafından atanan Hiram Abbas idi. Hiram Abbas, bir süre sonra suikast ile öldürülmüştür.

AK Parti iktidarının ilk yıllarında istihbarat, hükümete yakın değildi. 2005’te Şenkal Atasagun’un emekliye ayrılması ve yerine Emre Taner’in getirilmesi sonrası MİT’te dengeler değişmeye başladı. İlk defa Emre Taner, hükümetin bilgisi dâhilinde Öcalan ile görüşüp

“çözüm” konusunu gündeme getirdi. Öcalan’ın bu konuda avukatlarıyla yaptığı görüşmelerde devlet heyetinin ciddiyetinden övgü ile söz etmesi ve PKK’ye mesajlar iletmesi sonrasında 2009 yılında Norveç’in başkenti Oslo’da, MİT heyeti ile PKK heyeti arasında görüşmeler başladı. Kamuoyunda “Oslo görüşmeleri” olarak bilinen bu görüşmelerde, MİT heyetinin içinde sonradan MİT müsteşarı olarak görev yapacak olan Hakan Fidan da bulunmaktaydı. MİT’in süreç içerisinde aktif olarak yer almasına rağmen gerek Oslo’da gerçekleşen görüşmelerin ses kayıtlarındaki söylemler, gerekse Erdoğan’ın açıklamalarındaki ifadeler, MİT’in asıl mimar değil; AK Parti hükümetinin emriyle hareket eden bir görüşmeci olduğunu göstermektedir.

2.2.3. Abdullah Öcalan

PKK yöneticilerinin ya da HDP yetkililerinin açık bir dille “çözüm sürecinin mimarı Öcalan’dır” tarzındaki iddiaları gerçekliği tam olarak yansıtmamaktadır. Şüphesiz ki, Öcalan’ın sürece -özellikle Nevroz açıklamalarıyla- destek vermesi, PKK tabanının sürece umutlu yaklaşmasını beraberinde getirmiştir ve bu açıdan belirli ölçülerde bir işlev yerine getirmektedir. Ancak Öcalan’ın sürecin bir numaralı aktörü ve mimarı olduğu söylencesi oldukça abartılı görülmektedir.

Öcalan’ın yakalanması ve Türkiye’ye teslim edilmesinin bir uluslararası istihbarat operasyonu olduğu bütün kesimler tarafından kabul edilen bir olgudur. Öcalan, İmralı adasına getirildiğinde ise, kendisiyle irtibat içinde bulunan -sonradan Ergenekon ve Balyoz davalarında yargılanan- bazı subaylar bulunmaktaydı. Basına sızdırılan kimi kayıtlarda Öcalan, devletle beraber çalışabileceğini, örgütü devletin hizmetine sokabileceğini söylemiştir. Ancak o dönem askeri ve istihbarat bürokrasisinin PKK’nin tasfiyesine sıcak bakmadığı, kontrollü bir şekilde varlığını sürdürmesi tezine yakın oldukları iddia edilmektedir. Bununla birlikte PKK’nin 2004 yılına kadar silahlı eylemleri askıya aldığı da bir gerçekliktir.

“Çözüm sürecinin” hükümet tarafından güçlü bir şekilde gündeme getirildiği dönem, PKK’ye yönelik ciddi askeri operasyonların yapıldığı ve örgütün ağır zayıflar verdiği bir dönemi de içermektedir. Öcalan’ın sürecin devamı konusunda istekli olması, tekrar önemli bir konuma getirilmesi ve sürecin devamında hapisten çıkıp özgürlüğüne kavuşma ihtimalinin belirmiş olmasındandır. Bunu belli aralıklarla yaptığı “şartlarımı düzeltin” şeklindeki açıklamalarında da, HDP ve PKK yöneticilerinin önce “ev hapsini” sonra da Öcalan’ın

özgürlüğünü şart olarak gördüklerini belirten ifadelerde de görmek mümkündür. Dolayısıyla Öcalan, ilk etapta çerçevesi hükümet tarafından belirlenmiş bir “çözüm sürecine” destek vererek aktörlerden biri haline getirilmiştir. Ancak kurucu mimar olarak değerlendirilmesi oldukça güçtür.

2.2.4. DTK-BDP ya da HDP

DTK, BDP ya da HDP'nin “çözüm sürecinde” herhangi bir etkilerinin bulunmadığı, İmralı ve Kandil'in talimatlarını yerine getirmekten başka işlevlerinin olmadığı ileri sürülebilir. Zira HDP Diyarbakır Milletvekili Altan Tan'ın ifade ettiği gibi, “HDP Kandil, Öcalan ve devlet arasında sadece bir postacıdır”. Hükümet çevrelerinin belli aralıklarla “terörle mücadele, siyasi uzantısıyla müzakere” şeklinde formüle ettikleri husus ise, PKK'yi süreç içerisinde işlevsiz kılmaya ve silah yerine siyasi mücadeleyi öne çıkarmaya yönelik bir girişimdir. Fakat HDP, özellikle Kandil'e rağmen böyle bir duruş sergileyebilecek irade ve cesareten yoksun bir durumda bulunmaktadır.

3. “ÇÖZÜM SÜRECİ”NİN TARAFLARININ

VE

ÇEŞİTLİ TOPLUMSAL KESİMLERİN SÜREÇTEN BEKLENTİLERİ

Silahların susması, huzur ortamının sağlanması, sistemden kaynaklanan faşizan uygulama ve düzenlemelerin kaldırılması toplumun tüm kesimlerinin beklentisidir. Bunun için de “çözüm süreci”, toplum nezdinde ciddi bir ihtiyaca karşılık gelmektedir. Bazı görüşlere göre, enformasyon ve ileri teknoloji çağının yaşandığı bir zaman diliminde toplumsal sorunların çözümü, artık şiddet yoluyla halledilmemelidir. Ayrıca PKK, bağımsız devlet talebinden vazgeçmiş, federasyonu dillendirmeyen, özerkliği bile “yerel yönetimlerin güçlendirilmesi” kapsamına alan bir noktaya gelmiş bulunmaktadır. Bu nedenle kimi kültürel hakların elde edilmesi için çatışmanın devam etmesi mantık sınırlarını zorlamaktadır. Ülkenin insani ve ekonomik kaynaklarının heba edilmesi, halklar arasındaki kardeşliğin zedelenmesi, dış güçlerin müdahalelerine müsait bir zeminin oluşabilme tehlikesi gibi hususlar da çatışmaların zararlarını açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, “çözüm süreci” oldukça önem arz etmektedir. Ancak süreçten beklentiler noktasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

“Çözüm sürecinin” başlaması sonrasında taraflar sadece kendi cephelerinden “nasıl faydalanabiliriz” şeklinde pragmatist bir tutum sergilemeye başlamışlardır. Bu durum, süreci sahip olması gereken özden uzaklaştırmıştır.

3.1. Devletin ve Hükümetin Beklentileri

Devlet, sürecin kendisinin egemenliğini daha güçlendireceği öngörüsüyle sürece beklendiğinden çabuk adapte oldu ama çekincelerini de her zaman ortaya koydu. Silahlı çatışma ortamının bitmesi ve devlet gücünün ülkenin her yerinde hissedilmesi devletin önemli beklentilerinin başında gelmekteydi. Ekonomik anlamda büyük bir kara delik durumundaki güvenlik harcamalarının azaltılması da, hükümet açısından hem sosyal projelerin hayata geçirilmesi hem de ekonomik istikrarın sağlanması anlamında oldukça önemliydi. Bölgenin yerüstü ve yeraltı kaynaklarının kullanılabilmesi ve artacak olan turizm gelirleri de hükümetin elini güçlendirecekti. Bunlarla birlikte silahın ortadan kalkmasıyla güçlü bir duruş ve büyük bir tabana sahip olduğu yönünde görüntü sergileyen PKK'nin siyasi uzantısı durumundaki siyasi partilerin bölgede aynı durumu artık sergileyemeyeceği, hatta ciddi görüş ayrılıklarının ortaya çıkacağı da önemli beklentiler arasında sayılabilir.

3.2. PKK'nin Beklentileri

PKK'nin beklentilerini ele alırken, PKK'nin yaşadığı tarihi süreci ve tüm türevlerini göz önünde bulundurmak isabetli olacaktır. PKK, “çözüm süreciyle” birlikte tarihinde hiç olmadığı kadar olanaklara ulaşma imkânı elde etmiş ve kendisi açısından rahat hareket edebileceği güvenli bir alana kavuşmuştur.

3.2.1. KCK ya da Kandil

Koma Civakên Kurdistan (Kürdistan Topluluklar Birliği-KCK), PKK'nin tüm türevlerini temsil eden bir çatı pozisyonundadır ve yönetimi “eşbaşkanlık” şeklinde yürütülmektedir. Yöneticilerinin çoğu uzun zamandır silahlı mücadelenin içindedir. Üst yönetim kadrosunda uzun süredir bir değişiklik ya da tasfiye yaşanmamıştır. KCK yöneticileri, saldırı tehdidi olmadığı dönemlerde merkezin bulunduğu Irak Kürdistanı'nın Kandil bölgesinde bulunmaktadırlar.

KCK'nin sürece yaklaşımı, başından sonuna tamamen pragmatik bir şekilde olmuştur. Örgütün kendini güçlü hissettiği dönemlerde “düşük yoğunluklu” ya da “yüksek yoğunluklu

savaş” stratejilerinden söz eden yöneticileri, saldırılar altında zor durumda kaldıklarında ateşkes ilanlarıyla barışa taraf olduklarını gösterme gayretine girmişlerdir. Bu 1993’te, Öcalan yakalandığında ve 2011’deki yoğun operasyon döneminde tekraren gözlenmiştir.

KCK’nin süreçten beklentisi, Türkiye, Suriye ve hatta Irak Kürdistanı’nın artık Kandil’den değil içerden/doğrudan yönetilmesi ortamının oluşması idi. Tabii içerideki yöneticiler de kendileri olacak, silahlı unsurlar ellerindeki silahları göstermelik olarak bıraktıktan sonra şehirlere inecek ve resmi devlet görevlisi olarak bir kez daha silahı ellerine alacaklardı. Yani KCK, şehirleri de kapsayacak şekilde kendi egemenliğinin tesisi noktasında süreçten beklentilere sahipti.

3.2.2. İmralı ya da Öcalan

Öcalan’ın en büyük beklentisi İmralı’dan çıkarılması, mücadelesinin terör kapsamında değerlendirilmemesi ve “Kürt Halk Önderi” sıfatının uluslararası alanda tanınmasıydı. Öcalan, istihbarat birimleri ile yaptığı görüşmelerde, Kürtlerin tümüyle yönlendirilmesi için kendisine alan açılacağı intibamı edinmiştir. Gerek BDP-HDP heyetiyle görüşmelerinde gerekse Nevroz konuşmalarıyla “Türkler ve Kürtlerin kardeşliğine” vurgu yapması, Ortadoğu’nun şekillendirilmesinde emperyalist etkileri anlatırken devletin yeni politikalarının paralelinde konuşması meseleye nereden baktığının ve süreçten beklentilerinin ne düzeyde olduğunun anlaşılması açısından önemlidir. Öcalan, sık sık şartlarının düzeltilmesinden söz etmiş ve adım adım isteklerinin gerçekleşeceği beklentisine girmiştir.

3.2.3. PKK Diasporası

Diasporadan kasıt, PKK’nin herhangi bir sebeple Türkiye dışında bulunan ve Avrupa ülkelerinde kümelenen uzantıdır. Diasporanın bir kısmının beklentileri “demokratikleşme paketleri” ile büyük ölçüde karşılanmıştır. Daha önceden yaptıkları bir açıklamadan dolayı hapis yatan ya da ülkeyi terk etmek zorunda kalan kimi siyasi kişiliklerin yine bağımsızlık ya da federasyondan söz etmelerine rağmen geri dönüşlerinde neredeyse devlet töreniyle karşılanmaları şartların değiştiğini göstermektedir. Ancak PKK’nin bazı üst düzey kadrolarıyla ilgili hala belirsizlikler mevcut bulunmaktadır. Buldukları ülkelerin siyasi hedef ve hesaplarına eklenmiş diaspora gruplarının beklentileri ise, kendi kişisel veya kolektif haklarından çok, angaje oldukları güç odaklarının taleplerine endekslenmiştir.

3.3. Sermaye Çevrelerinin Beklentileri

Sermaye gruplarının kârlarını arttırmaya dönük güven ve istikrar ortamını talep ettikleri bilinen bir husustur. Özellikle Türkiye Kürdistanı'nda yatırım yapmak isteyip de silahlı çatışma ortamından dolayı bunu gerçekleştiremeyen iş çevreleri mevcuttur. Söz konusu çevreler, “çözüm süreciyle” birlikte belirli oranlarda bölgeye yönelmeye başlamıştır. Bilhassa PKK'nin alanda hâkim güç görünümü arz etmesinden sonra Türkiye'nin batısından gelen sermaye çevreleri, PKK'ye bağımlı “Kürt burjuvazisinin” güçlenmesine katkı sunmuşlardır. Türkiye'de büyük sermaye, evvelinden beri silah ve insan gücüne sahip grupları yedekte tutarak siyasi iktidara rota çizmeye kalkışmaktadır. Gezi Parkı olaylarında görüldüğü gibi, Marksist grupların kapitalist sermaye ile işbirliği yapmasında iki taraf da bir sakınca görmemektedir. Aynı işbirliğinin “çözüm süreci” sonunda PKK ile de kurulabileceği hesapları yapılmıştır. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) içerisinde etkin bazı isimlerin açık bir şekilde HDP ile dirsek temasına girmeleri beklentilerin maddi alandaki menfaat çakışmasının siyasi alandaki izdüşümleri olarak değerlendirilebilir.

3.4. Geniş Halk Kitlelerinin Beklentileri

Halkın süreçten beklentisi ise barış ve huzur ortamının tesis edilmesi, ölümlerin yaşanmaması, sosyal projelerin aksamaması idi. Bu arada çocuklarının zorla ya da ikna edilerek dağa götürülmemesi ve devletin imkânlarından faydalanma anlamında Türkiye'nin doğusuyla batısı arasındaki gelişmişlik farkının ortadan kalkması da, halk tarafından dillendirilmektedir.

4. “ÇÖZÜM SÜRECİ”NİN “YOL KAZALARI”

“Çözüm süreci” başlarken esasen hükümet tarafından yapılan “Değil elimizi, gerekirse gövdemizi taşın altına koyarız” açıklamaları, “yol kazalarına” hazırlıklı olduğuna gönderme yapıyordu. KCK üst yönetiminden gelen “Silahlı çatışma devri bitmiştir” açıklamaları da süreç konusunda umutları artırmaktaydı. Arada bir gerçekleştirilen taciz ateşleri, yakılan araçlar, infaz edilen eski korucular gibi bazı hususlar özenle kamuoyundan uzak tutuluyor, dillendirilmiyordu. Ancak belirli bir aşamadan sonra “yol kazalarının” sürecin gidişatını aksatmaya başlaması kaçınılmazdı.

4.1. Habur Olayı

2009 yılında “açılım sürecinin” ilan edilmesi öncesinde, PKK ile yapılan gizli görüşmelerde bazı mutabakatlara varılmış, bazı kişilerin teslim olması ama tutuklanmaması yönünde kararlar alınmış ve bu durum “güven artırıcı eylemler” kategorisinde değerlendirilmişti. Bu çerçevede Kandil Dağı ile Mahmur Kampı'ndan gelen 34 kişilik grup, Habur Sınır Kapısı'nda güvenlik güçlerine teslim oldu. Hükümet, siyasi ve hukuki alt yapıyı hazırlamış, bu alt yapının yargılama pratiğine yansıyan tarafları için özel savcılar görevlendirmişti. Ancak PKK, meşruiyetinin ilanı olarak değerlendirdiği bu olayı, siyasi rant devşirmek için kullanma girişiminde bulundu. Habur'dan geçiş yapıp serbest bırakılan PKK'liler, gerilla elbiseleriyle şehir şehir dolaştırıldı, devlete boyun eğdirildiği ve zafer kazanıldığı söylendi. Akan kanın daha kurumadığı böyle bir dönemde bu görüntüler özellikle ülkenin batısındaki milliyetçi eğilimlere sahip kitleler arasında infiale yol açtı ve sürecin kısmen bozulmasına, operasyonların başlamasına neden oldu.

4.2. KCK Operasyonları

KCK operasyonları, Gülen Grubu'nun hükümete karşı kendisini gösterdiği ilk hamle olarak değerlendirilebilir. Emniyet teşkilatı, “çözüm sürecinin” rahatlığıyla faaliyetlerini gizlemeden icra etmeye başlayan KCK birimlerine yönelik peş peşe operasyonlarla binlerce kişiyi gözaltına aldı. PKK cephesi öfkeli; hükümet cephesi ise, şaşkındı. Hükümet nazarında KCK'nin faaliyetleri engellenmeliydi ama operasyonların zamanlaması dikkat çekiciydi. Bir süre sonra asıl hedefin KCK değil de içlerindeki MİT elemanlarının deşifresi olduğu ortaya çıktığında hükümet ilk şokunu yaşadı. İddialara göre yakalanan 6500 civarında KCK mensubunun yaklaşık 1500'ü MİT elemanıydı. Hatta Öcalan ile görüşmeye giden avukat heyetinin içinden 2 kişinin bile MİT'çi olduğu iddia edildi. Süreç içinde KCK tutukluları peş peşe salıverildi ve yol kazasının zararları telafi edilmeye çalışıldı.

4.3. Oslo Görüşmelerinin Kamuoyuna Sızdırılması

Oslo görüşmeleri gizli yapılmıştı. Ancak bu görüşmelerin ses kayıtları 2011'de belirsiz kişiler tarafından medyaya sızdırıldı. MİT görevlileri ile PKK mensupları arasındaki pazarlıklar, toplum tarafından öğrenildi. Oslo görüşmelerinin basına sızması, PKK ile hiçbir şekilde görüşülmemesi gerektiğini düşünen çevreler arasında bir ölçüde infiale sebep oldu.

Dönemin Başbakanı Erdoğan'ın talimatıyla MİT ekibi PKK'nin üst düzey yöneticileriyle resmen görüşmüştü. Hem de söz konusu görüşmeler, üçüncü bir "aracı ülke" -görüşmede aracı ülkeyi temsilen konuşan şahsın İngilizcesinin aksanı dikkate alındığında muhtemelen İngiltere- gözetiminde gerçekleşmişti. Sonradan tutanakları sızdıranların asıl hedeflerinin MİT müsteşarı Hakan Fidan olduğu ortaya çıkacaktı. Oslo görüşmelerinde henüz müsteşar olmamış olan Hakan Fidan, Başbakanı temsilen bulunuyordu. Muhalefetin ciddi bir şekilde üstüne gitmesine rağmen Oslo görüşmelerinin deşifre edilmesi, "çözüm sürecine" beklenen etkiyi yapmadı.

Yukarıda değinilen hususlar dışında da yol kazaları da yaşanmış/yaşatılmıştır. Örneğin, 2011 yılında Diyarbakır'da BDP VE DTK'nın "demokratik özerklik" ilan ettiği gün, 13 asker PKK saldırısında hayatını kaybetmiştir. Benzer şekilde, 2011 yılındaki yoğun çatışma döneminden sonra 2013 yılında "çözüm süreci" yeniden ivme kazanınca bu sefer Paris'te üç PKK mensubuna yönelik suikast gerçekleşmiştir. İçlerinden biri, Öcalan ile de mesaisi olan PKK'nin önemli isimlerinden Sakine Cansız'dı. Örnekleri arttırmak mümkündür ancak "çözüm sürecinin" uğradığı/uğratıldığı sektelerin anlaşılması açısından bu kadarı bile açıklayıcı olmaktadır.

5. 2013 SONRASI "ÇÖZÜM"/ATEŞKES SÜRECİNDE YAŞANANLAR

2013 yılında sürecin bu sefer doğrudan "çözüm" olarak devreye girmesinden sonra, PKK tarafından söylemde beklentiler biraz daha yumuşatıldı. Bağımsızlıktan, federasyondan, özerklikten söz edilmeyen, "Demokratik Türkiye" söylemiyle ifade edilen bir talep gündeme geldi. Bu arada KCK yöneticileri süreç içerisinde toplumsal barış kapsamında siyasi alana gireceklerini, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi kapsamında silahlı birimlere sahip olabileceklerini düşündüler ve bunu kamuoyuna açıktan olmasa da kendi tabanlarında dillendirdiler. Hükümetin Türkiye kamuoyunun tepkisini göz önünde bulundurarak mutabakat edildiği söylenen hususları zamana yayma teşebbüsü ve eş zamanlı olarak KCK'nin bazı projeleri hayata geçirmesi karşılıklı bir güvensizliğin oluşmasına neden oldu. Öcalan'ın tek aktör gibi ön plana çıkarılması da, KCK içerisinde "Tasfiye süreci başlıyor" ya da "Tuzu kuru siyasiler bizim mücadelemizin kazanımlarından faydalanıyor" türü düşüncelerin oluşmasına sebebiyet verdi. KCK yöneticileri bir tarafta siyasi kanada destek veriyor görüntüsü çizerken, diğer taraftan PKK yayın organlarında "müstear adlarla" yazdıkları yazılarla taraflara mesaj

vermeye girişti. Alanda ise yeni oluşumlar devreye sokuluyor ve adeta “paralel bir devletin” altyapısı oluşturuluyordu.

5.1. PKK’nin Gençlik Yapılanması: YDG-H’in Devreye Sokulması

PKK’nin silah bırakması tartışılırken şehir ve ilçe merkezlerinde Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi (YDG-H) adında yeni bir örgüt yapılanması oluşturuldu. Bu yapılanma, PKK’nin şehirlerde “asayiş sağlayacak” diye sunduğu gençlik örgütlenmesiydi. Öncelikle uyuşturucu ve fuhuş gibi toplumu tehdit eden unsurlarla mücadele ettiği iddiasında bulunan bu yapılanma, daha sonraları daha çok molotof kokteylleri, suikastlar ve halkı sindirmek ile gündeme gelmeye başladı. Özellikle Kobani bahanesiyle çıkarılan olaylarda işlediği vahşi cinayetlerle yapılanma, gerçek tabiatını ifşa etti. Ayrıca örgütün mensuplarının eski uyuşturucu baronlarını ve fahişeleri de içermesi, “uyuşturucuyla ve fuhuşla mücadele” adı altında esasen bu kirli işlerin artık PKK kontrolünde döndüğünü açığa çıkardı. Zaten PKK’nin yıllarca Lice gibi uyuşturucunun yoğun üretildiği yerlerde “ceza” adı altında haraç olarak üretim yaptırdığı bilinen bir gerçeklikti.

5.2. İnfazlar ve Sindirme Operasyonları

Ateşkes sürecinin verdiği rahatlık PKK’yi her istediğini yapabilir hale getirdi. Yaptıkları her şeyde devletin “Çözüm sürecine zarar gelmesin” anlayışında hareket edeceğini düşündükleri için eylemlerine karşılık cezai bir işlem yapılmayacağından emin bir şekilde davranma eğilimi baş gösterdi. Bundan dolayı çok sayıda asker, polis, korucu ve sivil katledildi. Kendilerinden olmayan tüm kurumlar ya tehditle kapattırılıyor ya da bomba ve molotofla saldırıya uğruyordu. İslami STK’lara 3 yıl içerisinde 200’den fazla saldırı olmuş ama hiçbirinin faili yakalanmamıştı. Mesela Hakkari/Yüksekova’da Mustaz’af-Der üyesi Ubeydullah Durna gün ortasında polislerin de bulunduğu bir yerde silahlı saldırıyla hayatını kaybetti ve cinayetle ilgili hiç kimse yakalanmadı. Ayrıca Bingöl, Van, Şırnak gibi yerlerde HÜDA-PAR üye ve gönüllüleri, Diyarbakır’da Yasin Börü ve arkadaşları ile Yeni İhya-Der Başkanı Aytaç Baran gibi nice İslamî kimliğe sahip siviller katledildi. Böylece “çözüm süreci” PKK açısından muhalifleri sindirme, katletme, haraç alma, vergi kesme ve yargılama yapma imkânlarının kazanıldığı önemli bir dönem olma özelliği kazandı.

5.3. Suriye İç Savaşı ve Kobani Kuşatması

Suriye iç savaşında ortaya çıkan tablo, PKK'nin sürece olan bakışında da önemli bir değişime neden oldu. PKK'nin Suriye kolu PYD, iç savaşın başlarında doğrudan ne rejimi ne de muhalif güçleri karşısına almaktan kaçındı. Böylece iki taraftan da güvende olan PYD, Kürt bölgelerinde kendisi dışında olanları tasfiyeye girişti. Toplumsal anlamda kendisinden daha güçlü olan Kürt gruplarının karşısına elinde silahla çıkınca alanın kontrolünü eline aldı. Muhalif Kürt isimlerinden bazıları infaz edildi, bazıları çareyi yaşadıkları yerleri terk etmekte buldu. PYD baskılarından dolayı Rojava'yı terk edip Güney Kürdistan'a sığınanların 350 binden fazla olduğu tahmin ediliyor. Silah etkisi ve demografik yapının da bozulması ile Rojava'da defacto bir PKK yönetimi kurulmuş oldu. Kantonlardan oluştuğunu söyledikleri yönetimin ortaya çıkmasıyla, PKK'nin Türkiye Kürdistanı'ndaki Kürtlerin konumuna bakışının değişmesi kaçınılmazdı. PKK masada elinin eskisinden çok daha güçlü olduğunu söyleyip, "çözüm sürecinde" talepler çitasını yükseltmeye başladı.

Kobani, Türkiye sınırında ve PKK kontrolünde bir yerleşim yeri idi. Suriye'nin üçte birini kontrol altında tutan DEAŞ güçleri, aniden Güney Kürdistan'da Şengal'e; Rojava'da ise Kobani'ye yönlendirildi. Bu güçler, Temmuz 2014 tarihinden itibaren Kobani'yi kuşatma altına aldılar. Kısa sürede çevre köylerin tümünün hâkimiyetini ele geçiren DEAŞ, Kobani merkezini kuşattı ve şehrin bir kısmını ele geçirdi. Bu süreç, DAES eliyle PKK'nin hem Türkiye kamuoyunda hem de uluslararası düzlemde öne çıkarılıp parlatılmasına zemin hazırladı. PKK basını, Türk solunun önemli bir kesimi, dünyadaki sol grupların da desteğiyle uluslararası bir kampanyaya giriştiler. Türkiye, sınırlarını açtı ve çatışmalarda yaralanan PYD-PKK üyelerinin tedavilerine imkân sağladı. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) öncülüğündeki uluslararası koalisyon ise hava desteği verdi. Türkiye'nin izin vermesiyle Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ve Peşmerge güçleri de Kobani'ye geçip DEAŞ ile savaşa giriştiler. Sonunda Kobani kuşatması kırıldı ve DEAŞ çekilmek zorunda kaldı.

PKK basını, siyasetçileri ve yerel birimleri Kobani olaylarını bahane ederek kendilerine muhalif tüm unsurları hedef gösterdiler. PKK çevreleri, ısrarla Türkiye Cumhuriyetinin DEAŞ'a yardım ettiğini iddia edip onu savunma pozisyonuna çekmeye ve Kobani savaşı ile PKK'yi meşrulaştırmaya başladılar. Hükümet muhalifi medya organlarında neredeyse açıktan PKK propagandası yapılmaya başlandı. Tam da bu sıralarda Amerika ve Almanya'nın Türkiye'deki adamları olarak değerlendirilen basındaki kimi isimler, Suriye iç savaşı ve

Kobani bahanesiyle PKK'nin silah bırakmaması gerektiğini işlemeye başladılar. Bu şahıslar belli aralıklarla gittikleri Kandil'de bu görüşlerini muhataplarına da ifade ettiklerini yazılarında belirttiler. Suriye iç savaşında yaşananların “çözüm süreci” kapsamında konuşulan “PKK'nin silah bırakması” konusunda bir tıkanmaya yol açtığı söylenebilir.

5.4. “6-8 Ekim Olayları” ve Yaşanan Vahşetler

6-8 Ekim 2014'te yaşanan olaylar, tarihte eşine ender rastlanan vahşet örneklerindedir. PKK'nin, DAESH'in Kobani saldırısını fırsat bilerek Türkiye Kürdistan'ındaki İslamî grupları ve şahsiyetleri hedef alması sonucu korkunç cinayetler işlenmiştir.

Abdullah Öcalan'ın kardeşi aracılığıyla verdiği “talimat”, Selahattin Demirtaş'ın HDP MYK'sının kararıyla yaptığı “sokağa çağrı” açıklaması sonrasında Türkiye Kürdistan'ında İslami kimliğe sahip kişilerin ev ve işyerleri, İslami kurum ve kuruluşlar ve devlete ait okul, hastane, kütüphane gibi yerler saldırıya uğradı, 52 kişi hayatını kaybetti. Bunlardan Yasin Börü ve arkadaşlarının işkence edilerek katledilmesi hafızalara kazındı ve kamuoyunda PKK'ye yönelik öfke seline sebebiyet verdi. Ortaya çıkan tablo, PKK'nin “çözüm sürecinden” ne anladığını da net bir şekilde ortaya koydu. Ayrıca PKK'nin “çözüm sürecinin” verdiği rahatlıkla şehir ve ilçe merkezlerini adeta cephaneliklere çevirdiğini gözler önüne serdi. Bu olaylara karşın, devletin acziyetinin yüksek sesle dillendirilmesi “kamu güvenliği” meselesini gündeme oturttu. Hükümet kanuni düzenlemeler yapmak için hazırlıklara girişti. Muhalefetin tüm engelleme çabalarına karşın “polis yetkilerini düzenleyen” ve bazı suçlarda cezaları artıran düzenlemeler meclisten geçti.

6-8 Ekim olaylarıyla birlikte Şırnak/Cizre'de bir mahallede Hür Dava Partisi (HÜDA PAR)'ne yakın dindar kesime ait birkaç evin 10 saat boyunca silahlı saldırı altında kalmasına rağmen devletin müdahale etmeyişi, “çözüm sürecindeki” en önemli kırılmalar olarak zikredilebilir. Ayrıca HDP'nin, her fırsatta “çözüm sürecine” karşı olduğunu söyleyen muhalif blokta yer alması da “çözüm sürecinde” önemli bir etki oluşturdu.

6. “ÇÖZÜM SÜRECİ”NİN ÖLÜM SÜRECİNE DÖNÜŞÜMÜ

YA DA

“NEVROZ SİHRİNİN” SONA ERMESİ

2014’ün sonlarında gelindiğinde taraflar arasında güvensizlik, belirgin bir hâl almıştı. KCK yönetimi, neredeyse her ay, ateşkesi bozacaklarına dair tehditler savuruyordu. Süreç, kamuoyunun büyük bir kesimi açısından anlamını kaybetmişti; buna rağmen hükümetin ilgili başbakan yardımcılarını tarafından diri tutulmaya çalışıldı. Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan’ın taraflar arasındaki görüşmeler kopma noktasına gelmeden önce, yaşananları, sadece pürüz olarak gördüğü ve bu pürüzlerden bazen Kandil’i bazen de HDP’yi sorumlu tuttuğu, Öcalan’a ise epey güvendiği sonraki açıklamalarından anlaşıldı. Görünen oydu ki bazıları için “Nevroz sihrini” etkisini uzun süre kaybetmemişti. Ancak sürecin silahlanmayı arttırma amaçlı kullanıldığı ortaya çıkınca göz ardı edilen kimi hususlar yeniden gündemi işgal etti.

6.1. PKK Mensuplarının Sınır Dışına Çekilmemeleri ve Silahların Bırakılmaması

“Çözüm sürecinden” en önemli beklenti silahların susması, silahlı unsurların önce ülke dışına çıkması sonra da silahların tamamıyla terk edilmesiydi. 2013 Nevroz’unda okunan mektupta Öcalan, açıkça silahlı unsurların ülke dışına çıkması için çağrısı yaptı. Hükümet, bu sürecin Haziran ayına kadar bitmesini isterken PKK’den yapılan açıklamalarla bunun ancak Eylül-Ekim aylarında mümkün olabileceği ifade edildi. Hükümet ikinci tarihe de razı olmuştu ancak süre bitiminde PKK’nin sadece hasta ve yaralı olan üyelerini dışarı çıkardığı ortaya çıktı. Ortamın güvensiz olduğu ve hükümetin gerekli düzenlemeleri yapmadığı gerekçesiyle PKK tarafından dışarı çıkışların askıya alındığı duyuruldu.

2014 Nevroz’unda okunan mektubunda Öcalan, silahların bırakılması için PKK’nin bir kongre toplamasını istedi. Aylar geçmesine rağmen buna yönelik hiçbir adım atılmadı. En sonunda PKK yöneticileri “Ancak Öcalan’ın başkanlık edeceği bir kongrede silahların bırakılması konuşulabilir” açıklaması yaptı. HDP yöneticilerinin de coğrafyanın mevcut durumunu öne sürüp “PKK’nin silah bırakamayacağı” yönündeki açıklamaları, artık “çözüm sürecinin” mevcut haliyle ve ismiyle bir şey ifade etmediğini aşikâr kıldı.

6.2. Dolmabahçe Mutabakatı

28 Şubat 2015'te Dolmabahçe Sarayı'nda hükümet ve HDP heyeti arasında yapılan toplantı ve orada yapılan açıklamalar "Dolmabahçe mutabakatı" olarak adlandırıldı. Öcalan'ın hazırladığı iddia edilen 10 maddelik bir metin canlı yayında ortak bildiri olarak okundu. Bu PKK ve HDP'nin başta 6-8 Ekim olayları olmak üzere süreç boyunca yaptığı tüm uygulamaların sadece üstünün örtülmesi değil, aynı zamanda gelecekte yapacaklarına da açık çek vermek anlamına geliyordu.

Ayrıca toplantı Başbakanlık konutunda yapılmıştı ve orada verilen fotoğrafla, "Türk devleti, Kürtlerin tek ve resmi temsilcilerle görüşüyor" algısı oluşturuldu. Cumhurbaşkanı Erdoğan, tepki gösterdi ve açıkça bu mutabakatı tanımadığını dile getirdi.

6.3. Başkanlık Tartışması

HDP'nin 7 Haziran seçimleri öncesi en önemli seçim sloganı, Erdoğan'a yönelik olarak sarf ettiği "Seni başkan yaptırmayacağız" söylemiydi. Bir yandan Kürtlerin tek temsilcisi sıfatıyla arz-ı endam edip, diğer yandan Kürtlerin meşru hak taleplerini Türk solunun ideolojik takıntalarına endekslemek birçok kesimden tepki aldı ve söz konusu siyasi duruşu anlamakta zorlanıldı. HDP'nin en önemli meselesi "çözüm süreci" ise, Erdoğan karşıtı cephede yer alıp aynı söylemi dillendirmenin anlamı ne olabilirdi? Bu tutumun Kürt sorununun çözümüne ne gibi bir katkısı vardı? Bu soruların yüksek sesle sorulması engellendi ve böylelikle "çözüm süreci" ciddi bir yara daha almış oldu.

6.4. "7 Haziran 2015" Genel Seçimleri

HDP, "çözüm sürecine" karşı olan CHP ve hükümeti devirmeye çalışan Gülen grubuyla ittifaklar kurarak seçimlere girdi. Uluslararası güçlerin ve basının yoğun desteğiyle, ikna heyetleriyle, akraba ve mahalle baskısıyla, sandık hileleri ve PKK'nin seçmene yönelik tehdit iddiaları altında HDP barajı aştı. AK Parti ise, tek başına iktidar olamadı. 7 Haziran sonrası hükümet arayışları sonuçsuz kaldığı gibi "çözüm süreci" de son nefeslerini vermeye başladı. Zaten bir süre sonra hükümete ortamı fırsat bilip talep çitasını biraz daha yükselten PKK'den de "ateşkesin bitirildiğine" dair açıklama geldi.

6.5. Çatışmaların Yeniden Başlaması ve Sürecin Buzdolabına Alınması

Şanlıurfa/Suruç'ta HDP üyelerinin güvenliğini sağlayıp polisi yaklaştırmadığı bir alanda yapılan bombalı saldırıda PKK'ye destek veren çoğu Türk solundan olan 34 kişi hayatını kaybetti. Saldırganın kimliği ve DEAŞ'a yakınlığı ortaya çıkmasına rağmen bir gün sonra Şanlıurfa/Ceylanpınar'da 2 polis memuru yataklarında uyurken infaz edildiler. Saldırıyı PKK üstlendi ve "Suruç'un intikamı" şeklinde açıklama yapıldı. Bu olay hükümette ve halkın bir kesiminde infiale neden oldu. Uzun bir aradan sonra uçaklar Kandil ve diğer PKK kamplarını bombaladı. Bu çatışmaların yeniden başlaması anlamına geliyordu. Ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Süreç buzdolabına alındı" açıklamasını yaptı. Dolayısıyla "çözüm süreci", en yetkili ismin ağzından rafa kaldırıldı. Bundan sonra günümüze kadar devam eden hendek kazmalar, öz yönetim ilanları, askeri operasyonlar, günlerce süren sokağa çıkma yasakları, silahlı çatışmalar, patlayan bombalar, sivil yerleşim yerlerinin harabeye dönmesi, sivillerin öldürülmesi ve karşılıklı çeşitli insan hakları ihlalleri başladı.

6.6. Hükümetin Milliyetçi Söyleme Yöneleceği Kaygısı

Son bir yılda gerek Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan gerek hükümet çevreleri tarafından yapılan açıklamalarda, soruna milliyetçi yaklaşımı anımsatan ifadeler dikkat çekmektedir. Bu ifadeler, Kürtler arasında bir geriye dönüş kaygısı oluşturmaktadır. Kürt halkına göre, Kürt sorununun kaynağı milliyetçiliktir. Kürt halkı, milliyetçi söylemlerden endişe duymakta; bu söylemle karşılaştığında kazanımların konjonktürel olduğunu düşünmeye başlamaktadır. Böylelikle kazanımların PKK'nin silahlı mücadelesinin sonucu olduğuna dair söylenenlere daha çok kulak vermekte, bunu seçim sandığı başta olmak üzere tutumlarına da yansıtmaktadır.

6.7. "Çözüm Süreci"nin Durmasına Kim Neden Oldu?

"Çözüm sürecine" verilen halk desteği, süreci sahiplenmeyi siyasi bir kazanıma dönüştürdüğünden ve sürece son destek veren tarafın siyasi olarak zararlı çıkacağına inanıldığından, süreç durma noktasına geldiğinde taraflar, gelinen noktadan birbirlerini sorumlu tutmaktadır. Bu bağlamda, PKK ve HDP cenahı, ısrarlı bir şekilde çatışmaların tekrar başlama nedeninin sadece Erdoğan'ın başkanlık hırsı olduğunu iddia etmektedirler. Hakeza hükümet çevreleri de, yapılan operasyonların 7 Haziran seçimleri sonrası oluşan siyasal atmosfer ile alakalı olmadığını vurgulamaktadırlar.

Tarafların siyasi yaklaşımlarından uzak bir şekilde meseleye bakıldığı zaman, önceden belirttiğimiz gibi iki tarafın da sürecin başından itibaren bu konuda sorumlulukları bulunmaktadır. Ancak Erdoğan'ın nezdinde artık sürecin bir anlam ifade etmediği doğrudur da, Suruç'taki katliamdan günler önce KCK'nin "ateşkesin bitirildiği" açıklamasını yaptığını unutmamak gerekir. Bunun yanı sıra, HDP'nin Erdoğan'a ve AK Parti hükümetine keskin bir karşıtlık içerisinde bulunan çevrelerle ittifaka girmesi onları olağan muhatap olmaktan zaten çıkarmıştı. HDP içinde etkin konumda olan Türk solundan kişilerin de bu durumda katkısı olduğu göz ardı edilmemelidir. Çatışmaların başlamasında, Suriye Baas rejiminin ve Alman istihbaratının etkisi olduğuna dair iddialar da bulunmaktadır.

6.8. Çatışmaların Kent Merkezlerine Taşınması

PKK, yeni çatışma sürecinde daha önce dağlarda yürüttüğü çatışmayı YDG-H üzerinden kent merkezlerine taşıdı. Kent merkezlerinde sivil ölümlere, elektrik, su kesintilerine, ulaşım zorluklarına, eğitimin aksamasına, temel ihtiyaçları karşılayan alışverişin dahi engellenmesine, ibadethanelerin kapalı kalmasına, ezanların susmasına, işsizliğe ve nihayetinde gizli bir göçe yol açan bu eylem tarzının toplumda PKK'ye karşı itirazlara yol açtığı izlenmektedir. Geçmişte PKK'nin eylem çağrılarına örgütün dilediği yönde cevap veren kitlelerin yeni dönemde bu çağrılara uymaması bu itirazlarla ilişkilendirilebilir. Ancak bu itirazların kitlesel bir fiili tepkiye yol açtığı henüz söylenemez. Güvenlik kuvvetlerinin örgüte karşı yaygın bir tepki oluşturmak için bu tür eylem süreçlerini zamana yaydığı yönünde de iddialar bulunmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye Kürdistanı'nda, devlet güçleri ile PKK mensupları arasında 1984 yılından günümüze kadar gerçekleşen çatışma atmosferi; on binlerce insanın hayatına mal olmuş, bir o kadarını sakat bırakmış, binlerce kırsal yerleşim alanı boşaltılmış, yüz milyar dolarlarla ifade edilen ekonomik bir kaynağın heba olmasına sebebiyet vermiştir. 1993 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın, daha sonra 2009 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Kürt sorununun çözülmesine ve çatışma ortamının bitirilmesine yönelik önemli girişimleri olmuştur. Şüphesiz Necmettin Erbakan gibi isimler de, arka planda bu soruna dönük bazı hamleler yapmıştır. Ancak Özal ve Erdoğan, diğer isimlerden farklı olarak kamuoyunda aşikâr olarak bilinecek şekilde “çözüm” iradelerini ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda, 2009 yılında başlatılan, ciddi kesintilerle de olsa 2015 yazına kadar devam eden “çözüm süreci”, oldukça önem taşımaktadır. Buna rağmen, “çözüm süreci”, tamamen iyi niyetle başlatıldığı varsayılsa bile, kendi bünyesinde göz ardı edilemeyecek ciddi yanlışlıklar ve eksiklikler taşımaktadır.

Analizimizin sonuç ve değerlendirme bölümünde, “çözüm sürecinin” muhtevasına dönük bazı eleştiriler ve öneriler yapılması uygun görülmüştür. Böylece söz konusu süreç ile ilgili tespitlerimizin daha net olarak anlaşılması mümkün olabilecektir.

“Çözüm Sürecinde” Yapılan Yanlışlıklar

- “Çözüm Sürecinin” ön hazırlık süreci, muhtevasının belirlenmesi ve uygulanışı dâhil bütün aşamaları gizlilik içerisinde yürütülmüştür. Hükümetin kimi bakanları bile sürecin içeriğinden habersiz olduklarını kamuoyuna açıklamışlardır. Sürecin böylesi bir yöntem ile gerçekleştirilmesi türlü spekülasyonlara neden olmuş ve tarafların denetlenmesini imkânsız hale getirmiştir.
- Kürt sorunu ile PKK sorunu birbirinden ayırt edilmemiştir. Sorunun söz konusu ayrıma gidilmeden ele alınması PKK'nin kendisini Kürt halkının temsilcisi olarak tanıtmaya hizmet etmiş ve muhtemelen örgütün taban genişletmek için süreci uzatmasında etkili olmuştur.
- Kürtlerin temel hak ve hürriyetleri, pazarlık konusu haline getirilmiş; hiçbir koşula bağlanmaması gereken haklar, PKK'nin eylemsizlik koşuluna bağlanmıştır.

- Hükümet Kürt sorununda örgütsel olarak sadece PKK'yi muhatap aldığı gibi, siyasi parti olarak da yalnızca PKK'nin uzantısı HDP'yi muhatap almıştır. Hatta muhatap almakla kalmamış, kamuoyunda “Kürt Siyasi Hareketi” diye kodlayarak, HDP'ye Kürtlerin tek siyasi temsilcisi payesi biçmiştir. Bölgedeki diğer temsiliyetler yok sayılmış; PKK'nin “tek güç” olma hedefine yaklaşmasına katkıda bulunulmuştur.
- “Çözüm Sürecinin” en can yakıcı yanlığı ise, bölgenin neredeyse tamamen PKK'nin hâkimiyeti altına verilmesidir. Özellikle son 2013-2015 yılları arasında PKK, 30 yıllık kazanımından fazla kazanım elde etmiş ve bu kazanımlarını bölgedeki muhalif gördüğü –başta İslamî yapılar olmak üzere- kesimlere karşı acımasızca kullanmaktan çekinmemiştir. 6-8 Ekim olaylarında açıkça görüldüğü üzere, vatandaşın can ve mal emniyetini sağlamakla görevli güvenlik güçleri ve sorumlu mülki amirler bölgede yaşanan hukuksuzluklara duyarsız kalmıştır. Bu süreçte ilgili kurumlar, sadece kolluk kuvvetlerinin canına zarar gelmemesine odaklanmış ve Türkiye'nin batısına cenazeler gelmediği sürece PKK'ye alan açmaya devam etmiştir. Bunun sonucunda ise PKK, şehir ve ilçe merkezlerini silah deposuna çevirmiş, bölgede hendekler kazıp halka rağmen öz yönetim ilan etmiş, mahkemeler kurarak halkı keyfi olarak cezalandırmış, halkın çocuklarını iradeleri aleyhine dağa çıkarmış ve Rojava'da silahlı eğitime götürmüş, esnafları ciddi biçimde haraca bağlamış ve belirli aralıklarla baskı uygulayarak kepenk kapattırıştır.
- Güvenliğı sağlamakla görevli devlet birimleri, “çözüm süreci” zarar görmesin diye bölgede masum ve sivil halka karşı suç işleyen silahlı yapılanmayı ya görmezden gelip tutuklamamış ya da adil ve ciddi bir yargılamaya tabi tutmadan serbest bırakmıştır. Hatta zaman zaman kendisine başvuran çaresiz insanlara “hukuk ve güvenlik mercii” olarak PKK ve HDP'yi işaret etmiştir. Yani adeta PKK, bölgede bir “paralel devlet” inşa etmiştir.
- Resmi görevlerde bulunan Gülen Grubu mensuplarına tasfiye yeri olarak bölgenin seçilmesi, sorunların daha da ağırlaşmasına yol açmıştır.

“Çözüm Süreci” Nasıl Yürütülmelidir?

- Süreç boyunca karşılaşılan aksaklıklardan ders alınmalı; taraflar, hatalarını açık yüreklilikle kabul etmeli, özellikle bölge insanının sesine kulak verilmelidir.
- “Çözüm Süreci” bütün yönleriyle şeffaf bir şekilde yürütülmelidir. Süreç içerisinde, genel hatlarıyla kısa-orta-uzun vadede ne gibi uygulamaların yürürlüğe gireceği kamuoyuna deklare edilmelidir.
- Temel insan hakları, pazarlık konusu yapılamaz. Kürt sorunu ile PKK sorunu birbirinden ayırt edilmelidir. Kürt sorunu yaklaşık olarak 200 yıllık tarihi bir arka plana sahiptir. PKK ise, 30 yıldır Kürt sorununun kalıcı bir çözüme kavuşturulamamasından ortaya çıkmış ve bu durumdan nemalanmaktadır. Kürtlerin insanî hakları, hiçbir pazarlık konusu yapılmadan ve süreçten bağımsız olarak acilen verilmelidir.
- Kürt sorununun çözümünde, Kürt halkının tamamını temsil edecek şekilde bütün siyasi partilerden, sivil toplum kuruluşlarından, cemaat/tarikatlardan ve kanaat önderlerinden oluşacak bir temsili heyet oluşturulmalıdır. Bu heyet ve devlet arasında gerçekleşecek görüşmelerden sonra Kürtlerin insanî ve makul talepleri ötelenmeksizin iade edilmelidir.
- PKK'nin şiddet sorunsalı ise, kendisiyle görüşülerek en makul düzeyde halledilmeye çalışılmalıdır. İhtiyaç halinde –ki tarafların birbirlerine güvensizlikleri bunu gerektirmektedir- tamamı yerli kişilerden oluşan bir denetleme mekanizması devreye girmelidir. Başta Batı olmak üzere, uluslararası toplumun bu işe müdahale edip sorunu kangren haline getirmesine ve sömürmesine müsaade edilmemelidir.
- “Çözüm Sürecinin”, bölgede 6-8 Ekim olayları gibi güvenlik zafiyetine maruz bırakılmasına göz yumulmamalıdır. Halk, PKK'nin insafına terk edilmemelidir.
- PKK'nin halka yaptığı baskıların önüne geçilmelidir.
- Halkın PKK'ye yönelik tepkisini artırma amacıyla kent eylemlerine göz yummanın yol açacağı sorunlar göz önünde tutulmalıdır. Halkın huzuru bu tür askerî tekniklere kurban edilmemelidir.
- Bölgede güvenlik güçlerinin bölge halkına karşı milliyetçi tutumlarına asla müsamaha gösterilmemeli, bu yöndeki tutumlar en ağır şekilde cezalandırılmalıdır. Özellikle son dönemlerde görülen duvarlara ırkçı yazılar yazanlar ve ölü bedenlere işkence edenler

derhal görevden alınmalıdır. Kemalizm'in ırkçı anlayışının karşı bir ırkçı dalgalanmaya sebebiyet verdiği gerçeğinden artık ciddi manada ders alınmalıdır.

- Kürt sorununu anlamaya ve çözmeye yönelik oluşan olumlu eğilimin 7 Haziran seçimleri sürecinde ve sonrasında yerini reddedici milliyetçi bir eğilime bıraktığına dair yaygın bir endişe vardır. Sorunun kaynağını teşkil eden, milliyetçi eğilime dönüş, bugüne kadar kat edilen yolun başına dönülmesi anlamına gelir. Böyle bir ters dönüşün yol açacağı neticeler dikkate alınmalı ve bundan kaçınılmalıdır.
- Çözüm için öncelikle sorunların objektif olarak ortaya konulması gerekmektedir. “Ben senin çıkarını senden daha iyi bilirim” anlayışlarından vazgeçilmelidir. Sorunları gizlemek, ötelemek, devlet refleksiyle geçmişin günahlarına sahip çıkmak, çözümsüzlüğe kapı aralamaktır. Sorunların siyasi olanlarına pragmatik yaklaşımlar, iktisadi olanlarına rantiyeci yaklaşımlar da terk edilmesi gereken tutumlardır. Halisane bir niyetle çözümün gerçekleştirilmesine emek harcanmalıdır.
- Etnik temelli tarih anlayışları “tanıma ve bilgilenme” alanında tutulmalı, “üstün ırk” noktasına varmamasına dikkat edilmeli ve ortak tarih tezleri üzerinde çalışılmalıdır.
- “Çözüm süreci” yürütülürken kültürel olarak ortak dini değerlere atıfta bulunulmalı, devşirme zihniyetli tiplerin oyun ve tezgâhına düşülmemelidir.
- “Çözüm sürecinin” hayattan kopuk olmaması ve uygulanabilirliği konusunda hassasiyet gösterilmesi gerekmektedir.
- Son olarak, yapılan tüm düzenlemelerin kanuni ve yasal zemini oluşturulmalı, keyfi uygulamalara imkân vermemek için bütün hususlar anlaşılır bir şekilde yasal zemine oturtulmalıdır.